

Yeniden Yorumlama ve Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği: Eskişehir’de Çeşmibülbül Tekniği Üzerine A/R/Tografik Bir Çağdaş Sanat Entegrasyonu

Reinterpretation and Sustainability of Cultural Heritage: A Contemporary Art Integration on the Cesmibulbul Technique in Eskisehir

Melih Can TOYGU ^{1,*}, F. Deniz KORKMAZ ²

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlik Programı

²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 09.05.2025

Kabul Tarihi: 14.06.2025

Anahtar Kelimeler:

Çeşmibülbül, Türk Cam
Sanatı, Kültürel Miras,
Sürdürülebilirlik, A/r/tografi

ÖZ

Bu araştırma, Türk cam sanatının geleneksel çeşmibülbül tekniğinin çağdaş sanat bağlamında yeniden yorumlanmasını ve kültürel sürdürülebilirliğini incelemeyi amaçlamaktadır. A/r/tografi yöntemiyle sanatçı, araştırmacı ve öğretmen rollerinin kesişiminde ilerleyen çalışma, Eskişehir Odunpazarı'nda 15 yaşındaki cam ustası Egemen Dönertaş ile iş birliği içinde yürütülmüştür. Çeşmibülbülün karakteristik özellikleri, araştırmacının tasarım sürecine yön verirken, ustanın teknik becerileri tersine mentorluk dinamikleriyle analiz edilmiştir. Bulgular, çeşmibülbül gibi tarihî ve sembolik değeri yüksek tekniklerin çağdaş sanat ve tasarım yaklaşımlarıyla bütünleştirilmesinin, geleneksel öğelerin yaşatılmasına yönelik alternatif bir model oluşturduğunu ortaya koymaktadır. A/r/tografik yaklaşım, sanatsal üretim, araştırma ve eğitim pratiklerinin bir arada nasıl işleyebileceğine dair özgün bir çerçeve sunmuştur. Çalışma, geleneksel tekniklerin gelecek kuşaklara aktarımında disiplinlerarası iş birliklerinin önemini vurgulayarak, kültürel mirasın korunmasına katkı sağlamaktadır.

ARTICLE INFO

Research Article

Received 09.05.2025

Accepted: 14.06.2025

Keywords:

Çeşmibülbül, Turkish Glass
Art, Cultural Heritage,
Sustainability, A/r/tography

ABSTRACT

This research aims to examine the reinterpretation of the traditional Turkish glass art technique *çeşmibülbül* with a specific focus on contemporary art and its role in cultural sustainability. Using the a/r/tographic method, which operates at the intersection of artist, researcher, and teacher roles, the study is the product of a collaboration with 15-year-old glass master Egemen Dönertaş in Odunpazarı, Eskişehir. The characteristic features of *çeşmibülbül* guided the researcher's design process, while I analyse the master's technical skills through reverse mentorship dynamics. The findings reveal that integrating historically and symbolically rich techniques like *çeşmibülbül* with contemporary art and design approaches can create an alternative model for sustaining traditional elements. The a/r/tographic approach offered a unique framework for understanding how artistic production, research, and educational practices can operate simultaneously. Discussing the importance of interdisciplinary collaboration for transmitting traditional techniques to future generations, this article contributes to the preservation of cultural heritage.

* Sorumlu yazar.

* mecete@gmail.com

GİRİŞ

Sanat ve zanaat arasındaki tarihsel ilişki, çağdaş sanatın geleneksel sanatlara kazandırdığı yeni bakış açılarıyla sürekli olarak yeniden şekillenmektedir (Risatti, 2007). Bu çalışma, bir sanatta yeterlik programı bünyesindeki “Görsel Uygulamalar” dersi kapsamında başlamıştır. Projenin temel amacı, görsel bir uygulama oluşturmak için temanın belirlenmesi, malzeme seçimi ve ürünün ortaya konması süreçlerini deneyimlemektir. Bu doğrultuda, cam malzemesi ve bu malzemede dekoratif bir unsur olarak geleneksel Türk cam sanatına ait çeşimbülbül tekniğinin yeniden yorumlanması ele alınmıştır. Çeşimbülbül, renkli cam çubukların sıcak cam içine yerleştirilip döndürülmesiyle sarmal desenler oluşturan hem sıcak cam şekillendirme hem de bir dekor tekniğidir.

Tasarımcının cam malzemesiyle daha önce pratik bir deneyiminin olmaması, tekniği uygulayabilecek bir usta arayışını zorunlu kılmıştır. Bu arayış, Eskişehir’in tarihi Odunpazarı bölgesinde, fenomenolojik olarak nitelendirilebilecek bir rastlantı sonucu, on beş yaşındaki genç cam ustası Egemen Dönertaş ile tanışılmasıyla sonuçlanmıştır. Egemen Dönertaş, genç yaşına rağmen cam işleme konusunda sekiz yıl gibi dikkate değer bir deneyime sahiptir.

Tasarımcı ve genç usta arasındaki iş birliği, “tersine mentorluk” olarak tanımlanabilecek bir dinamik ortaya çıkarmıştır. Süreçte, cam ustası sadece tasarımları fiziksel forma dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda tasarımcı olan yazar tarafından tasarım ve çizim prensiplerini öğrenmeye teşvik edilmiştir.

Proje sürecinde, çeşimbülbül tekniğiyle ilişkilendirilen ve ustaların camı üflerken ciğerlerinden gelen kanın eserdeki kırmızı benekleri oluşturduğu yönündeki mit de sorgulanmıştır. Bu mitin, zanaatkâr emeğine atfedilen değeri vurgulaması ve kültürel hafızadaki yeri nedeniyle önemli olduğu kabul edilmiştir.

Bu a/r/tografik araştırma, geleneksel bir tekniğin çağdaş sanat bağlamında yeniden yorumlanmasını, kuşaklararası bilgi aktarımını ve bir şehir efsanesinin kültürel boyutlarını bir sanat projesi ekseninde incelemiştir. Süreç, yazarın tekniği öğrenme aşamalarını, karşılaşılan zorlukları ve usta ile kurulan iş birliğinin dönüştürücü etkilerini belgelemiştir. Çalışma metni, bir sanatta yeterlik ders projesinin a/r/tografik yöntemle dönüşüm sürecini, geleneksel çeşimbülbül tekniği ekseninde inceleyerek öğrenen/öğreten dinamikleri merkeze alan, kültürel mirasın gelecekteki olası sürdürücülerinden biri ile temasa geçerek süreci aktarmaya odaklanmıştır. Tersine mentorluk ilişkisiyle şekillenen uygulama çalışması, zanaat bilgisi ile kavramsal sanat/tasarım ilkeleri arasındaki diyalogu belgeleyerek, gelecekte benzer süreçler yaşayabilecek eğitimciler, sanatçılar ve araştırmacılar için rehber niteliği taşıyabilir. Araştırma, sanat eğitiminde disiplinlerarası öğrenmenin imkânlarını somut bir örnek üzerinden tartışmaya açar ve disiplinlerarası bir öğrenme deneyiminin, sanat ve tasarım alanındaki olgu çalışması olarak belgelenmesini içermektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

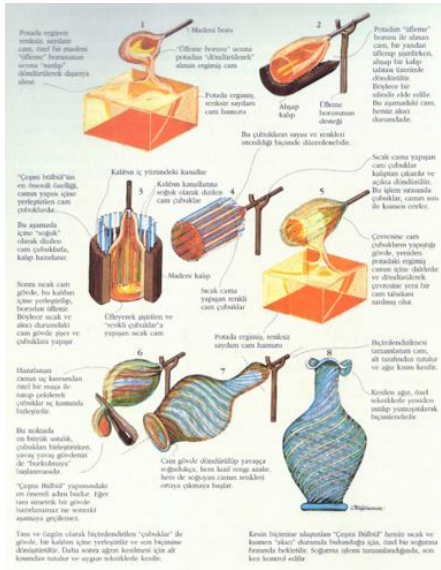
Bu bölümde, projenin teorik ve kültürel zeminini oluşturan temel konular ele alınmaktadır. Çeşimbülbül tekniğinin somut olmayan kültürel miras içindeki yeri, tarihsel kökenleri, çağdaş sanattaki yansımaları ve projenin gerçekleştirildiği Eskişehir Odunpazarı’nın cam sanatı açısından önemi ele alınacaktır.

1.1. Çeşimbülbül Tekniği ve Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamı

Kültürel miras, yalnızca somut eserlerle değil, aynı zamanda nesilden nesile aktarılan bilgi, beceri ve gelenekler gibi somut olmayan unsurları da içerir (Oliveira, Baracho, & Cantoni, 2022). Bu çerçevede, Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan çeşimbülbül tekniği, estetik bir değer taşımasının ötesinde, kültürel hafızanın önemli bir parçasıdır. Kültürel mirasın korunması, sadece tekniğin yaşatılmasını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bağlamının da anlaşılmasını gerektirir (Oliveira, Baracho, & Cantoni, 2022).

1.2. Çeşmibülbül Tekniği Tarihsel Kökeni ve Kültürel Anlatılar

Camın binlerce yıllık tarihi bulunmaktadır (Renfrew & Bahn, 2016) (Kaynak, 2023) (Taştēmür, 2018). Bu tarih içinde çeşmibülbül tekniği, kökenleri 16. yüzyıl Venedik camcılığına dayanan “Filigrana Retortoli” patentine uzanan ve Sultan III. Selim döneminde Beykoz’da özgün bir kimlik kazanan özel bir yere sahiptir (Küçükerman, 2021). Renkli cam çubukların döndürülmesiyle elde edilen bu sarmal desenler ile yapılan eserler, tekniğe görsel bir çekicilik katmış ve 1855 Paris Sergisi (Paris Exposition Universelle)’nde madalyalar ile ödüllendirilmiştir. Paşabahçe tarafından 20. yüzyılda yeniden canlandırılan bu teknik (Küçükerman, 2021), zanaatkâr ustalığının bir simgesi olarak görülür (Onur, 2007). Teknik, aynı zamanda kültürel anlatıları da beslemiştir. Örneğin, eserlerdeki kırmızı beneklerin ustaların ciğerlerinden damlayan kan olduğu miti, bir tiyatro oyununda zanaatkâr emeğinin dramatik boyutunu vurgulamak için kullanılmıştır (Güçbilmez, 2011). Bu tür mitler gerçeği yansıtmasa bile, zanaatın değerini artırmak için üretilebilir.

Görsel 1. Çeşmibülbül yapım aşamaları (Küçükerman, 2021).

1.3. Çağdaş Sanatta Çeşmibülbülün Yaratıcı Potansiyeli

Çeşmibülbül gibi geleneksel teknikler, geçmişte kalmış birer zanaat olmanın ötesinde, çağdaş sanatçılar için de bir ifade aracı sunmaktadır. Bu tür geleneksel pratiklerin çağdaş sanata entegrasyonu, kültürel mirasın sürdürülebilirliği için önemli bir yol olarak kabul edilmektedir (Irwin R. L., *Becoming A/r/tography*, 2013). Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin “Çeşm-i Yorumlar” projesi, bu tekniğin modern yorumlarını sergileyerek geleneksel ile çağdaş arasındaki köprüyü güçlendirmiştir (Ağatekin, 2014). Bu tür girişimler, tekniklerin korunmasının yanı sıra yeniden anlamlandırılmasına da olanak tanır. İtalyan filigran tekniği gibi uluslararası benzerleriyle karşılaştırıldığında, çeşmibülbül kendine özgü nitelikleriyle ayrışır ve bu karşılaştırmalar, tekniğin küresel cam sanatındaki yerini anlamayı sağlar (Renfrew & Bahn, 2016).

1.4. Proje Mekânı Olarak Odunpazarı ve Cam Atölyeleri

Projenin uygulama alanı olan Eskişehir Odunpazarı, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki tarihi dokusuyla geleneksel sanatların yaşatılması için doğal bir zemin sunmaktadır (Coşkun, 2021). Bölgenin atmosferi, dar sokakları ve tarihi mimarisi, çeşmibülbül gibi tekniklerin çağdaş yorumlarla yeniden hayat bulması için ilham verici bir bağlam oluşturur. Bölgedeki Çağdaş Cam Sanatları Müzesi ve atölyeler, geleneksel ve modern cam sanatını bir araya getiren merkezlerdir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2023). Hatta Odunpazarı'nın

Kurşunlu Külliyesi'ne doğru yükselen sokaklarının yapısı ile çeşimbülbülün spiral formu arasında metaforik bir bağ kurulabilir, her iki biçim de izleyiciyi bir merkeze doğru yönlendirir.

Odunpazarı, Türkiye'nin ilk Çağdaş Cam Sanatları Müzesi'ne ev sahipliği yapması ve Anadolu Üniversitesi Cam Bölümü'nün kurulmasıyla modern cam sanatının önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir (Varal, 2024) (Anadolu Üniversitesi, Tarih Yok). Bölge, cam atölyeleri, hediyelik eşya üretimi ve turizmle canlı bir ekonomik faaliyete de sahiptir (Coşkun, 2021). Müze, ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmaktadır (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2023). Ayrıca, Odunpazarı Belediyesi'nin düzenlediği Uluslararası Cam Festivalleri gibi etkinlikler de bölgenin bu alandaki rolünü pekiştirmektedir. Nitekim 2024 yılında düzenlenen 9. Uluslararası Cam Festivali, uluslararası ve yerel ustaları bir araya getirmiştir (Odunpazarı Belediyesi, 2024). Festivalin dikkat çeken katılımcılarından biri de festivalde yer alan en genç cam ustası olan Egemen Dönertaş'tır.

Egemen Dönertaş'ın festivalde yer alması, tesadüfi bir süreçten ziyade, hak edilmiş bir çabanın sonucunda, genç sanatçının kariyerindeki dönüm noktalarından biri olmuştur. Festival katılımı sırasında henüz 15 yaşında olan Dönertaş, devlet sanatçısı olma yolundaki adaylık başvurusuyla paralel bir dönemde, eseriyle Odunpazarı Çağdaş Cam Sanatları Müzesi'nin daimî koleksiyonuna kabul edilerek, hem ulusal cam sanatı sahnesinde kendine yer edinmiş hem de genç nesil sanatçılar için ilham verici bir örnek teşkil etmiştir.

2. SANAT TEMELLİ BİR ARAŞTIRMA YÖNTEMİ: A/R/TOGRAFI

Bu makale, yaratım ve araştırma sürecini belgelemek ve anlamlandırmak için a/r/tografi yönteminin sağladığı çerçeveden faydalanılarak şekillendirilmiştir. Sanat temelli nitel araştırmalar içinde yer alan a/r/tografi; süreç, form ve yaratıcı uygulamaları bütünleştiren özgün bir metodolojidir. İsmi, sanatçı, araştırmacı ve öğretmen kelimelerinin baş harflerinden türetilmiş ve yazma eylemini ifade eden “graphy” ekiyle tamamlanmıştır (Irwin R. L., A/R/Tography: A Metonymic Metissage, 2004). Bu metodoloji, sanat yapma, araştırma ve öğretme-öğrenme gibi üç farklı rolün birbiriyle olan derin ilişkisini ve iç içeliğini vurgulayarak sanat üretiminin mekanik sınırlarını zorlar (Springgay, Irwin, & Kind, 2005). A/r/tografinin çalışmamızdaki vaka analizi için tercih edilmesinin temel nedeni, tam da bu iç içe geçmiş rolleri barındıran yapısıdır. Yöntem, görsel ve yazılı olanın ötesine geçerek sorgulamayı, öznelerarasılığı ve sanatçının kendi deneyimini derinlemesine fark etmesini ve aktarmasını teşvik eder (Irwin & Cosson, 2006). Metodolojinin felsefi kökleri, Aristoteles'in bilme (theoria), yapma (praxis) ve yaratma (poesis) olarak tanımladığı üç düşünce biçimine dayanmaktadır (Irwin R. L., A/R/Tography: A Metonymic Metissage, 2004).

A/r/tografi, uygulama sürecinin merkezde olduğu ve anlamın bu süreç sonunda ortaya çıktığı estetik deneyimleri tanımlamaya odaklanan bir araştırma yöntemidir. Geleneksel metodolojik kalıpların dışına çıkarak değişken ve sürekli gelişen bir yapı sunar. Tek bir araştırma bünyesinde farklı metodolojileri birleştirebilme, sanat ile miti, görsel imge ile sözcüğü yan yana getirebilme esnekliği, bu çalışmanın doğasında var olan karmaşıklığı yakalamak için değerli bir olanak sunmaktadır. Bu esneklik, metodolojiler ve disiplinler arasındaki sınırları daha geçirgen hale getirir (Irwin R. L., The Rhizomatic Relations of A/r/tography, 2006) (Irwin, ve diğerleri, 2011). Bu yöntemin, yaşanan öznel yaratım sürecinin geliştirilmesine ve sanatsal ifade biçimlerinin betimlenmesine olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

A/r/tografi yöntemi, sanat pratiği ile kültürel mirasın korunması arasında da etkileşimli bir bağ kurarak, bireylerin sanatsal deneyimlerini ve toplumsal belleği yeniden yorumlamalarına olanak tanır. Süreç, kültürel sürdürülebilirliğin sağlanmasında kritik bir rol oynar. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından a/r/tografi, araştırmacıların ve sanatçıların yerel kültürleri ve geleneksel bilgilerle etkileşimde bulunarak, bu mirasların çağdaş sanat uygulamaları içinde yeniden canlandırılmasına katkıda bulunmalarını sağlar.

A/r/tografi, Deleuze ve Guattari'nin (1993) hiyerarşik olmayan, çoklu giriş ve çıkışlara sahip “köksap (rizom)” kavramından ilham alır. Bu kavram, ikili karşıtlıkları reddeder ve pratik ile teori arasındaki geleneksel ilişkiyi

dönüştürür. Araştırmacının sanatçı, araştırmacı ve öğretmen-öğrenen rollerini eş zamanlı olarak benimseyerek bir olguyu sorgulamasını sağlar. Bu yaklaşım, bu vaka analizinin temelini oluşturan katmanlı kimlikleri anlamlandırmak için tercih edilmiştir. Zira araştırmacı; sanatta yeterlik dersi kapsamında bir öğrenciyken (sanatçı/öğrenen), aynı zamanda cam ustası Egemen Dönertaş'a tasarım ve çizim süreçlerinde rehberlik eden bir eğitmen (öğretmen) ve ondan cam işleme tekniklerinin inceliklerini öğrenen bir uygulayıcı (öğrenen) kimliklerini bir arada taşımaktadır. Tüm süreci akademik bir metne dönüştürürken ise araştırmacı kimliği ön plana çıkmaktadır. A/r/tografi, bu haliyle canlı bir soruşturma biçimi sunarak tüm bu deneyimi sanatsal bir anlatıya dönüştürme potansiyeli taşır (Aykut & Kozlu, 2021). Bu süreçte kuramlaştırma ve uygulama, birbirinden ayrılmaz ve sürekli bir oluş halinde var olur (Irwin R. L., *Becoming A/r/tography*, 2013).

A/r/tografi, araştırmacılara kendi konularını ve fikirlerini özgürce yorumlama, kişisel ve sanatsal anlamlar inşa etme alanı açar. Bu nedenle, bir kelimenin, imgenin veya performansın gücünü kullanarak farklı anlamlar yaratmak, bağlantılar kurmak ve algıları derinlemesine incelemek mümkün hale gelir (Irwin, Barney, & Golparian, *Görseli Yaratma*, 2017). Köksap kavramına dayanan yöntem, kişisel sorgulamaları merkeze alır ve araştırmacının hem özne hem de nesne konumunda olmasına olanak tanır (Golparian, 2012). Eylem araştırması ve otoetnografinin dönüştürücü pratiklerini bünyesinde barındırarak sanatçının/araştırmacının kendisini araştırmanın merkezine yerleştirmesine imkân verir (Bickel, 2006). A/r/tografi, elde edilen bilginin kendisinden çok, bu bilginin edinilme sürecine odaklanmayı teşvik eder ve rizomatik bağlantılar kurarak araştırmaya zengin kaynaklar oluşturur (Irwin R. L., *The Rhizomatic Relations of A/r/tography*, 2006) (Irwin, ve diğerleri, 2011). Kesin sonuçlar ortaya koymak yerine, anlamayı derinleştirmeyi ve zenginleştirmeyi hedefler; adeta bir sanat eserinin bıraktığı etki gibi, okuyucuya yorumlanmaya açık bir izlek sunmayı amaçlar (Sinner, Leggo, Irwin, Gouzouasis, & Grauer, 2006).

Kısacası a/r/tografi, sanat ve araştırmayı iç içe geçiren, öznel deneyimleri, sanatsal uygulamaları ve kültürel bağlamı bir arada ele alan, bu çalışmanın çok katmanlı doğasını yansıtmak için uygun bir metodolojik yaklaşım olarak ön görülmüştür. Bu yöntem ışığında, proje süreci aşağıda kronolojik olarak ve yansıtıcı bir dille aktarılacaktır.

18 Eylül 2024: Sanatta Yeterlik programı kapsamında verilen Görsel Uygulamalar dersi, Prof. F. Deniz Korkmaz'ın sanatta sürdürülebilirlik üzerine yaptığı sunumla başlamıştır. Bu sunum, projenin genel çerçevesini oluşturmanın yanı sıra sürdürülebilirlik kavramının sanatsal pratikle ilişkisini anlamak için önemli bir zemin arz etmektedir.

25 Eylül 2024: Sınıf içi sunumlar, farklı disiplinlerden gelen öğrencilerin projelerine dair ilk fikirlerini paylaşımları için uygun bir platform sağlamıştır. Bu sunumlar sırasında gerçekleştirilen beyin fırtınası oturumları, farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına ve projenin şekillenmesine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Sunumlar esnasında, öğrencilerin ilgi alanları ile üzerinde çalışmak istenen, bu çalışmanın çıkış noktası olan, purushartha ve çeşmibülbül konularına dair bilgiler, sınıf ortamında paylaşılarak bilgi alışverişi sağlanmıştır.

Çeşmibülbül tekniği özetle; sıcak cam şekillendirme tekniği olmasının yanı sıra, renkli cam çubuklarının sıcak cam içine bükülerek yerleştirilmesinden dolayı oluşan biçim nedeniyle bir dekor tekniği olarak da kabul edilmektedir. Bu bağlamda, camın içindeki çizgiler sadece estetik bir görünüm sunmakla kalmayıp, aynı zamanda farklı görsel etkiler yaratmaktadır. İtalyan “filigran”larında olduğu gibi, 20. yüzyıldan sonra yazılı kaynaklarda geçen “cane” terimi, bizim tarihimizde “çeşmibülbül” olarak anılmaktadır. Ancak, söz konusu iki teknik arasındaki temel ortak nokta, çubuklarla gerçekleştirilen şekillendirme ve dekorasyon sürecidir.

Bu teknik, özel bir ustalık ve karmaşık işlemler gerektirmektedir. Renkli cam çubuklar kalıba yerleştirilip sıcak camla kaplanır, ardından döndürülerek şekillendirilir ve soğumaya bırakılır. Çeşmibülbül tekniğiyle gülabdan, sürahi, şişe, tabak gibi çeşitli ürünler üretilmekte ve bu estetik gelenek günümüzde sürdürülmeye devam etmektedir (Onur, 2007).

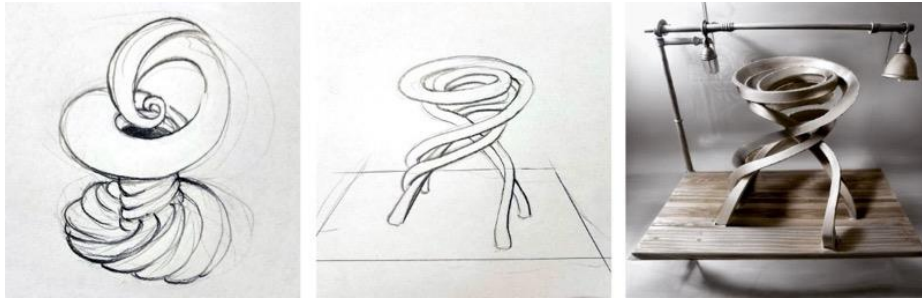
Purushartha; Hindu felsefesinde bireyin yaşam amacını temsil eden dört temel değeri ifade eder: Dharma (ahlaki görev ve erdem), Artha (maddi refah ve başarı), Kama (zevk ve arzular) ve Moksha (ruhsal özgürlük ve kurtuluş). Anılan dört ilke, bireyin hem dünyevi hem de ruhsal yaşamını dengelemek için rehberlik eder (Flood, 1996).

2 Ekim 2024: Bu çalışmanın temelini oluşturan kültürel miras, yerel değerler ve tasarım süreci kavramları, çeşmibülbül tekniği üzerinden somutlaşmıştır. Çeşmibülbülün karakteristik özelliği olan burgulu mavi, beyaz, siyah ve şeffaf camlar, projenin çıkış noktasını oluşturmuştur. Camın sıcaklıkla balı andıran akışkan yapısı ve çeşmibülbülün ismen bülbül gözü olması gibi detaylar tartışmaya açılmıştır. Derste yapılan tartışmalar, projenin yönünü belirlemede ve Eskişehir'deki atölyelerle iletişime geçilmesi kararının alınmasında etkili olmuştur. Dört saatten fazla süren ders, katılımcıların karşılıklı fikir alışverişinden duyduğu memnuniyet sayesinde yorgunluğun önüne geçmiştir.

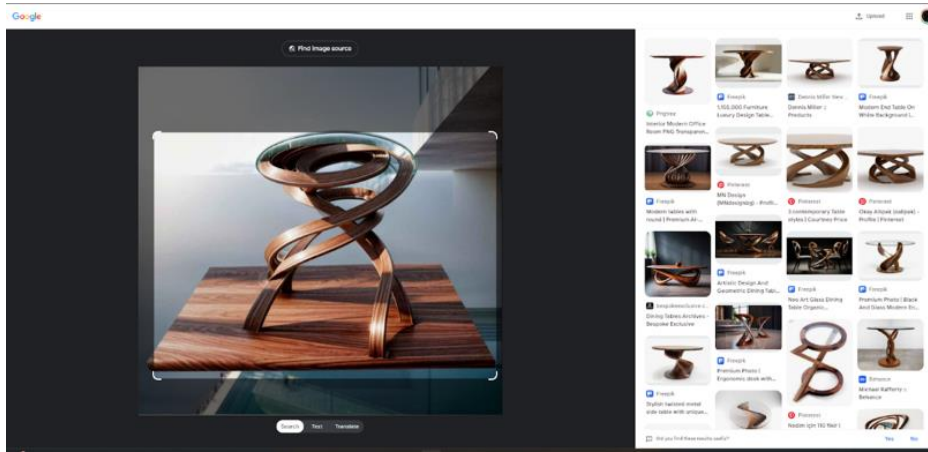
9 Ekim 2024: Araştırmacının, daha önce izlediği bir tiyatro oyununda geçen ve makalede daha önce aktarılan çeşmibülbül miti, zihinde yeniden canlanmış ve projenin temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu aşamada, mitin kültürel ve sembolik anlamlarının araştırılması ile tasarım sürecine nasıl entegre edilebileceği, odak noktası olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, kırmızı beneklerin tasarımda yer alıp alması gerektiği sorusu da tartışma konusu olmuştur.

Serbest Zaman: Mitle ilgili yazılı kaynaklara ulaşmakta zorluk çekilmesine rağmen, cam sanatıyla ilgilenen birçok kişinin bu miti sözlü olarak bildiği gözlemlenmiştir. Söz konusu gözlem, mitin kültürel hafızadaki önemini ve yaygınlığını ortaya koymaktadır. Bu süreçte, camın akışkanlığı ve çeşmibülbüldeki spiral dönüşlerin göğe yükselişini sembolize eden tasarımlar üzerine odaklanılmıştır. Bu dönüşlerin "bülbülün gözü"ndeki yansımaları ve optik etkileri incelenmiştir. Bu düşünceler doğrultusunda, gözü sembolize eden eskizler çizilmiş ve CANVA, DALL_E 3 gibi yapay zekâ araçları kullanılarak dijital renderlar oluşturulmuştur.

Oluşturulan renderlar, benzer formların daha önce üretilip üretilmediğini kontrol etmek amacıyla görsel arama motorlarında (Google Görseller gibi) taranmıştır. Bu süreçte, Paşabahçe eski üretim mühendislerinden Onur Akıcı ile cam üretimi ve şekillendirme teknikleri üzerine görüşülmüş ve tasarımdaki parçaların yaratabileceği zorluklar tartışılmıştır. Ayrıca, oyun yazarı Beliz Güçbilmez ile mit hakkında bilgi almak amacıyla iletişime geçilmiştir.

Görsel 2. Tasarım süreci (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

Görsel 3. Görsel araştırma süreci (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

16 Ekim 2024: Derste süreç, görsellerle sanatta yeterli öğrencileriyle paylaşılmıştır.

12 Ekim 2024: Prof. F. Deniz Korkmaz'ın girişimiyle, Eskişehir Odunpazarı'nda bulunan "Cam Cadısı" adlı atölyede Yasemin Dikmen ve Egemen Dönertaş ile tanışılmıştır. Egemen Dönertaş'ın genç yaşına rağmen cam işleme konusundaki 7 yıllık deneyimi, ürettikleri ve tutkusu araştırmacıyı derinden etkilemiştir. Bu buluşmada, tasarımların uygulanabilirliği ve teknik detaylar üzerine verimli bir istişare gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Sanatta Yeterlik Programı "Görsel Uygulamalar" dersi kapsamında gerçekleşen bu sanatsal uygulama projesinin üretimine, genç bir cam ustasının iş birliğiyle çalışmaya ters mentorluk¹⁵ denen yeni bir boyut da kazandırılmıştır. Egemen Dönertaş'ın yeteneği ve sanat tasarım alanındaki bir sanatta yeterli öğrencisinin deneyimi bir araya gelerek, camın akışkan yapısıyla uyumlu, çağdaş bir sanat eseri ortaya çıkartma hedefinde güçler birleştirilmiştir. Bu iş birliği, sadece bir sanat eseri yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda genç yeteneklerin yetişmesi için alternatif bir adım oluşturabilecektir. Sanatın farklı disiplinler arasındaki etkileşimini geliştirmesi hem Eskişehir hem ESOĞÜ hem de Odunpazarı Belediyesi'nin sanat, geleneksel el sanatları ve kent kültürünü sürdürme politikalarına katkı sağlayabilecektir.

Bu çalışmayla, farklı yaş ve deneyimdeki insanların bir araya gelerek yaratıcı çalışmalar ortaya koyabileceği ve karşılıklı yeni bilgiler edinebileceği zemini hazırlanmak istenmektedir. İnsan kültürü, kümülatif bir miras sistemidir ve bu, kültürel evrime büyük uyum değeri katar. İnsanlar, diğer bireylerden gözlem ve çıkarım yoluyla kültürel özellikler edinirler (Castro & Toro, 2010).

Odunpazarı'nın sokaklarında yapılan gözlemler, pek çok cam atölyesinin vitrinlerinde çeşmibülbül motifli ürünlerin sergilendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, projenin yönü açısından doğru bir yolda olduğunu hissettirmekte ve mitin kültürel bağlamda önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

20 Ekim 2024: Egemen ile gerçekleştirilen ilk tanışma, sanat ve tasarım üzerine derinlemesine bir sohbetle başlamış ve bu sohbetler ses kaydına alınmıştır. Bu kayıtlar, projenin belgelenmesi ve analizi açısından önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Cam Cadısı atölyesinde ilk uygulama çalışmalarına başlanmış; Egemen Dönertaş ve Yasemin Dikmen, eskizlere sadık kalarak bir prototip üretmeyi başarmışlardır. Ancak, farklı cam

¹⁵ Tersine mentorluk; genç çalışanları mentor olarak yaşlı meslektaşlarıyla eşleştirerek, bilgi paylaşımını ve kuşaklar arası bakış açısını teşvik ederek kuşaklar arası öğrenmeyi ve liderlik gelişimini destekler (Murphy, 2012).

parçalarının soğuma hızlarındaki farklılıklar nedeniyle ilk prototip çatlamış ve bu durum başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu olay, başlangıçta tasarımların uygulanabilirliğine dair bir yanılgıya neden olmuştur. Ancak, sonraki denemelerde benzer sorunlarla karşılaşılması, cam işleme tekniklerinin karmaşıklığını ve hassasiyetini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Onur Akıcı'nın kademeli soğuma konusundaki açıklamaları, bu sorunun nedeninin anlaşılmasına yardımcı olmuş ve üretim sürecinin gerçekleştirilebileceği umudunu sürdürmüştür.

Görsel 4. Şekillendirme süreci ve çalışma ortamı (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

23 Ekim 2024: Derste süreç görsellerle ve dersin yürütücüsü Prof. F. Deniz Korkmaz ve sanatta yeterli öğrencileriyle paylaşılmıştır.

26 Ekim 2024: Eskişehir Odunpazarı 9. Cam Festivali'ne katılım, projenin kültürel bağlamını derinlemesine anlamak adına önemli bir fırsat sunmuştur. Festivalin atmosferi, farklı ülkelerden gelen cam sanatçılarının tekniklerini ve sanatsal yaklaşımlarını gözlemleme imkânı sağlamış; bu bağlamda çeşimbülbül tekniği ve ilgili mit üzerine farklı perspektifler edinilmesine de olanak tanımıştır. Festivale katılan sanatçılar arasında Amerika ve Belçika'dan John Moran, Norveç'ten Geir Nustad, Hollanda'dan Debby Eerens ile Türkiye'den M. Güçlü Polat, E. Gamze Araz Eskinazi ve İrem Yılmaz yer almıştır. Sıcak cam atölyesinde gerçekleştirilen çalışmaların yanı sıra, Açık Alev ile Cam Şekillendirme Atölyesi'nde Serbay Doru, Ömür Duruerk, Fatih Duruerk, Kaan Çil, Cem Kılıç, Koray Ulucan, Yasemin Dikmen, Egemen Dönertaş ve Yasin Yüksel de çalışmalarlarıyla yer almıştır. Uygulayıcı Egemen Dönertaş festivale katılan en genç cam ustasıdır.

Cam sanatında, 1200 derecelik sıcaklıkta kırmızı rengin elde edilmesi için zaman zaman metaller ve sentetik pigmentlerin kullanıldığı, ancak bu rengin organik malzemelerle elde edilmesinin mümkün olmadığına dair genel bir kanı hakimdir. Özellikle kan gibi organik malzemelerin camda iz bırakamayacağı net şekilde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, İtalyan filigran tekniğinin daha eski bir geçmişe sahip olması, bu konuda daha fazla kaynağa ulaşılabileceğine işaret ederek yeni bir araştırma yönü açmıştır.

Görsel 5. Egemen Dönertaş ve Eskişehir Odunpazarı 9. Cam Festivali (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

Festival kapsamında uluslararası sanatçılarla gerçekleştirilen informal sohbetler, çeşmibülbül miti gibi zanaat mitlerinin yalnızca yerel bir anlatı olmadığını, farklı kültürlerde benzer mitolojik unsurların da var olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, projenin kültürel sınırlarını aşarak daha geniş bir perspektif kazanmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, seramik alanında kırmızı rengin tutturulmasının zorluğuna dair bir öğretiyeye de değinilmiştir. Bu öğretiye göre, bir seramik ustasının kırmızı rengi tutturabilmek için kendi işleriyle birlikte fırına kapandığı anlatılmaktadır. Tüm bu gözlemler ve edinimler, projenin hem teknik hem de kültürel bağlamını zenginleştirmiştir.

30 Ekim 2024: Derste festival, festivale katılan cam sanatçıları ve çeşmibülbülle ilgili edinilen yeni bilgiler fotoğraflarla Prof. F. Deniz Korkmaz ve diğer sanatta yeterlik öğrencileriyle paylaşılmıştır.

2 Kasım 2024: Yeni denemeler, camın fiziksel özelliklerinin ve kontrolünün ne denli zorlu olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Parçaların farklı soğuma süreleri ve şablon kullanılmadan gerçekleştirilen bükümlerin tutarsızlığı, sürekli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte, mavi, beyaz ve şeffaf borosilikat malzeme gibi farklı cam türleri denenmiş ve şeffaf çubukların tasarıma daha uygun olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu denemeler, malzeme bilgisi ve deneyiminin zanaat pratiğindeki kritik rolünü anlamaya katkıda bulunmuştur. Başarısızlıklar, üretme motivasyonu üzerinde olumsuz bir etki yaratmasına rağmen, her deneme yeni bir öğrenme fırsatı sunmuştur. Deneyimlerin bir parçası olarak, ateşin başında yapılan denemeler, camın yalnızca el becerisi ile değil, aynı zamanda malzemenin bal formuna geçişi, şekillenmesi ve soğuması ile ilgili büyük bir deneyim gerektirdiğini göstermiştir. Ayrıca, kırılan parçaların ziyan olması durumu da dikkat çekici bir gözlem olarak kaydedilmiştir.

6 Kasım 2024: Derste süreç görsellerle sınıf ortamında paylaşılmıştır.

9 Kasım 2024: Tasarım sürecinde sadeleştirmelerin yapılması ve üretim aşamasını kolaylaştıracak değişiklikler üzerinde Egemen Dönertaş ile çalışma, projenin ilerleyişinde önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. İki cam parçasının üçüncü bir tüple bağlanarak sıcaklıkla birleştirilmesi yerine, epoksi reçine ile yapıştırma yöntemi denenmiş ve beklenenden daha başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Bu durum, geleneksel tekniklerin yanı sıra çağdaş malzemelerin ve yaklaşımların da etkin bir şekilde kullanılabileceğini göstermiştir. Araştırmacı bu durumu, araştırma alanı olan cam atölyesindeki 15 yaşında kendi çözümleme kabiliyetiyle uygulamacıyı gözlemleyerek belgelendirmiştir.

Görsel 6. Süreçte soğutma (kum) havuzu (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

Bu aşamada, Egemen Dönertaş'a, kendisinin cam işleme tekniğine benzer ya da farklılık gösteren uluslararası cam sanatçılarının çalışmaları sunulmuş ve bu sanatçıların eserleri üzerine verimli bir tartışma ortamı sağlanmıştır. Bu etkinlikle, Egemen Dönertaş'ın sanatsal bilgi, birikim ve vizyonunun genişletilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, onun bu süreçteki tepki ve düşüncelerinin gözlemlenmesi, araştırmacı açısından da öğretici bir deneyim oluşturmıştır.

13 Kasım 2024: Derste süreç görsellerle ders sorumlusu ve sanatta yeterlik sınıfıyla paylaşılmıştır.

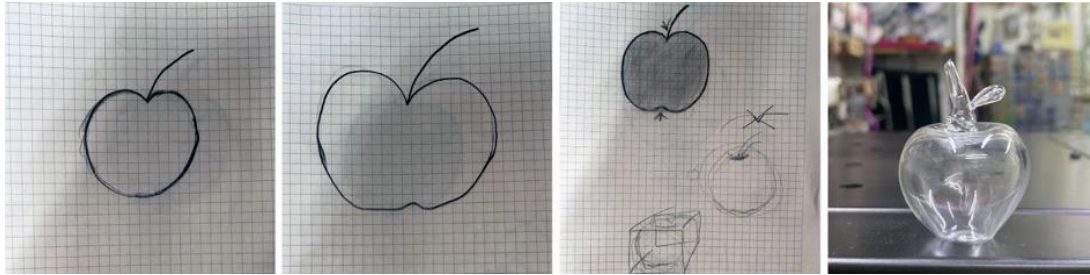
16 Kasım 2024: Başarılı bir prototipin beklenmedik bir kaza sonucu kırılması, proje sürecinde karşılaşılabilecek olumsuzlukların ve beklenmedik durumların somut bir örneğini teşkil etmiştir. Bu olay, çalışma motivasyonunu bir yönden olumsuz etkilemesine karşın, pes etmeyip yeni denemelere devam etme konusunda ayrı bir motivasyon kaynağı oluşturmuştur. Bu olumsuz deneyimin ardından üç farklı prototip daha üretilmiştir.

Bu süreçte, Egemen Dönertaş'ın gelecekteki kariyerine yönelik olarak Güzel Sanatlar Fakültesi yetenek sınavlarına hazırlık amacıyla çizim teknikleri üzerine kapsamlı bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Egemen Dönertaş'ın faydalanabileceği çeşitli kaynaklar, kitaplar ve internet siteleri, önerilmiştir. Ayrıca, cam alanında uzmanlaşmış bir eğitim kurumu olan "Pilchuck Glass School" hakkında ayrıntılı bilgiler paylaşılmıştır. Bu durum, yalnızca bir proje yürütücüsü olmanın ötesinde, yazara genç bir sanatçının gelişimine katkıda bulunma sorumluluğunu hissetme fırsatı sunmuştur.

20 Kasım 2024: Derste süreç ve mock up görsellerle Prof. F. Deniz Korkmaz ve sanatta yeterli öğrencileriyle paylaşılmıştır.

23 Kasım 2024: Egemen Dönertaş ile gerçekleştirilmiş olan yeni röportaj, projenin farklı bir boyutunu daha ortaya koymuştur. Bu röportaj, Egemen Dönertaş'ın projeye katılımı, deneyimleri, düşünceleri ve öğrenme süreci hakkında önemli bilgiler sunmuştur. Röportajın ses kaydına alınması, bu bilgilerin daha sonra analiz edilmesi ve makaleye entegre edilmesi açısından değerli bir veri kaynağı oluşturmuştur.

Egemen'e çizim derslerinin verilmeye başlanması, yazar ile aralarındaki iletişimin derinleşmesine ve projenin farklı bir yöne evrilmesine katkıda bulunmuştur. İlginç bir şekilde, elma çizmek yerine camdan üfleyerek elma yapmak, Egemen için daha kolay bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu dersler, yalnızca çizim tekniklerinin öğretilmesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sanat, tasarım ve zanaat konularında karşılıklı fikir alışverişinde bulunma fırsatı sunmuştur.

Görsel 7. Egemen Dönertaş elma çizim ve cam model örnekleri (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

27 Kasım 2024: Derste süreçle ilgili herhangi bir bilgi paylaşımı yapılmamıştır. Diğer sanatta yeterli öğrencilerinin çalışmaları dikkatle dinlenerek katkı sunulmaya çalışılmıştır. Enstalasyonun detayları ve üretilen göz benzeri cam parçalarının düzenlenmesi üzerine çalışmalar hafta boyunca devam etmiştir. Bu aşamada, projenin somut bir forma kavuştuğu ve kavramsal fikirlerin mekânsal bir deneyime dönüştüğü bir süreç olmuştur. Farklı düzenleme alternatifleri üzerinde durulmuş ve en uygun kompozisyonu bulmak amacıyla çeşitli denemeler gerçekleştirilmiştir.

4 Aralık 2024: Derste bilgi paylaşımı yapılmazken yapılacak enstalasyonla ilgili üretilen göze benzer cam parçasıyla yeni düzenleme ve şekil detayları tasarlanmaya devam edilmiştir.

7 Aralık 2024: Egemen Dönertaş'a verilen çizim ödevlerinin değerlendirilmesi, Onun sanatsal gelişiminin gözlemlenmesi ve kendisine geri bildirimlerde bulunulması açısından önemli bir fırsat sunmuştur. Bu süreçte, çizim tekniklerini geliştirmesine katkı sağlamak amacıyla YouTube kanalları ve online eğitim platformları gibi çeşitli kaynaklar önerilmiştir. Bu durum, projenin sadece bir üretim süreci olmasının ötesine geçerek karşılıklı öğrenme ve bilgi paylaşımı süreci olma özelliğini de desteklemiştir.

11 Aralık 2024: Göz benzeri prototipin zemin ünitesi (cam endüstriyel servis tabağı) üzerinde ve renk alternatifleri konusunda yapılan çalışmalar tamamlanmış, ardından bu çalışmalar ders hocası ve diğer öğrencilerle paylaşılmıştır. Söz konusu paylaşım, projenin farklı bireyler tarafından nasıl algılandığını ve yorumlandığını anlamak açısından değerli bir geri bildirim sağlamıştır. Bu aşama, projenin nihai olarak tamamlanması ve sunuma hazırlanması sürecinde kritik bir adım niteliği taşımıştır.

20 Aralık 2024: Projenin araştırma sürecini derinleştirmek ve çeşimbülbül tekniğinin tarihsel ve kültürel bağlamını daha iyi kavrayabilmek adına, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Cam Bölümü Başkanı Profesör Mustafa Ağatekin ile detaylı bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme, projenin hem akademik hem de zanaat boyutlarını zenginleştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Görüşme sırasında, Profesör Ağatekin'in 2012 yılında proje yürütücüsü olduğu "Çeşm-i Yorumlar" kataloğu detaylı bir şekilde incelenmiş ve kataloğun çeşimbülbül tekniğinin çağdaş yorumlarına ilişkin sunduğu perspektifler üzerine derinlemesine bir sohbet yapılmıştır. Bu katalog, projenin kavramsal çerçevesini genişletmiş ve çeşimbülbülün geleneksel formlarının ötesine geçerek çağdaş sanatsal ifadelerle nasıl dönüştürülebileceği üzerine düşünceler geliştirilmesine olanak sağlamıştır.

Görüşme sırasında Cam Bölümü'nün kuruluş süreci ve bu süreçte emeği geçen önemli isimler hakkında bilgi edinilmiştir. Bu bilgiler, Eskişehir'deki cam sanatının tarihsel gelişimini ve kültürel mirasını anlamak için değerli bir temel oluşturmuştur. Bu bağlamda, Profesör Ağatekin'in paylaştığı anılar ve bilgiler, projenin yerel bağlamla olan ilişkisini daha da güçlendirmiştir. Görüşmenin odak noktalarından biri de çeşimbülbül cam sanatıyla ilgili bir belgesel olmuştur. Belgeselin içeriği ve çeşimbülbül tekniğinin görsel anlatımı üzerine yapılan değerlendirmeler, projenin görsel ve estetik boyutlarına yeni bir derinlik kazandırmıştır.

Tasarım sürecinin başında bahsedilen tiyatro oyunun yazarı Beliz Güçbilmez ile yapılan görüşmede de bu iddiayı (çeşimbülbülün içinde bulunan kırmızı beneklerin ciğerlerden gelen kan damlası olduğu miti) destekleyen bir kaynağa ulaşamamıştır. Anlatının folklorik bir öge olarak kurgulandığı sonucuna varılmıştır.

Görüşmeden elde edilen çıkarımlar doğrultusunda, enstalasyonun zemin tasarımında izleyicinin merkeze odaklanabilmesi ve şeffaf camın sergileme alanındaki değişikliklerden etkilenmemesi amacıyla mavi renkte bir zemin çalışması (B3 ebadında Adobe Photoshop ile) tamamlanmıştır. Zemin ünitesi, 12 saat boyunca füzyon fırınında ergitilmiş ve bu sürecin ardından kaide niteliğine kavuşmuştur. Grafiksel tasarımın çıktı alınarak kaide ölçülerinde kırılması tasarlanmıştır.

Görsel 8. Görsel uygulama (kırmızı benek) perspektif ve kuş bakışı (Birinci Yazar Arşivi, 2025).

3. TARTIŞMA

Çalışma, Türk Cam Sanatının nadide tekniği çeşimbülbülün çağdaş sanat ve kültürel miras bağlamında yeniden yorumlanmasının önemini ortaya koyma gayretindedir. Geleneksel el sanatlarının sürdürülebilirliği ve yeniden anlamlandırılmasının önemli bir husus olduğu düşünülmektedir. Zira çeşimbülbül ile ilişkili olan, neredeyse iki yüz yıllık bir mitin günümüze kadar anlatılagelmesi hayranlık vericidir. Bu mitin, bilimsel olarak

doğrulanamaması, onun kültürel ve sanatsal değerini azaltmaz; aksine, folklorik anlatılar geleneksel sanatların toplumsal hafızadaki yerini pekiştirir, üstüne konuşma fırsatı yaratırken yeni eserler üretilmesini sağlayabilir.

Araştırma sürecinde çeşmibülbül mitinin bilimsel anlamda ele alınması, bu efsanenin fenni kurallar çerçevesinde mümkün olamayacağını ortaya koymuştur. Ancak, mitin bir pazarlama stratejisi olarak ortaya çıkmış olabileceği hipotezi dikkate değerdir. Eğitim bağlamında, genç cam ustası Egemen Dönertaş ile gerçekleştirilen iş birliği, tersine mentorluk yaklaşımının etkili bir örneğini sunmuştur. Cam ustası Egemen Dönertaş'ın pratik bilgisi ile tasarımcının kavramsal yaklaşımının birleşmesi, disiplinlerarası öğrenmenin somut bir örneğini oluşturmuştur.

Bu süreç, sanatta yeterlik programlarının uygulamalı öğrenme ve bilgi paylaşımı platformu olarak işlev görebileceğine dair önemli bir çıkarım oluşturmuştur.

Geleneksel tekniklerin modern malzemelerle harmanlanması, geleneksel el sanatları ve zanaat dallarının korunması ve yeniden anlam kazanmasını sağlamaktadır. Epoksi reçine, dijital grafik tasarımı gibi çağdaş malzeme ve yöntemlerin kullanımı, geleneksel sanat ürünlerinin çağdaş sanat pratikleriyle entegrasyonuna olanak tanımıştır. Bu, sanatların estetik ve teknik boyutlarının yeniden keşfedilmesi açısından önemli bir katkıdır.

Bu süreçte, sanatta yeterlik programlarında uygulanan eğitim sisteminin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Çeşmibülbül tekniğinin çağdaş uygulamalarda izlerini taşıyıp taşımadığı, kırmızı benek şehir efsanesinin neredeyse 200 yıl boyunca sürdürdüğü şaşkınlık verici boyutu ve sanat ve tasarım süreçleri arasındaki etkileşim, bu çalışmanın temel bulgularındandır. Bu mitin, bilimsel bir dayanağı olmamasına rağmen, kültürel hafızadaki yerinin korunması, somut olmayan mirasın sürdürülebilirliği açısından kritik bir tartışma konusudur. Ayrıca, sanat eğitimcisi profesörlerden sanatta yeterlik öğrencilerine ve genç zanaatkarlara kadar yayılan etkileşim, bu sürecin öğretici bir sistem olarak işlev gördüğünü net bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, geleneksel sanatların çağdaş sanatla entegre olarak nasıl sürdürülebilir hale gelebileceği sorusuna yanıtlar aranmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, geleneksel çeşmibülbül tekniğinin çağdaş sanat pratikleriyle yeniden yorumlanmasının kültürel sürdürülebilirliğe katkılarına ilişkin önemli çıkarımlar sunmaktadır. Sanatçı, araştırmacı ve öğretmen rolleri arasındaki geçişkenliği merkeze alan a/r/tografi yaklaşımı, geleneksel tekniklerin akademik ve pratik alanlardaki dönüşümüne yönelik yeni bir metodolojik model olduğunu uygulamalı bir örnekle ortaya koymuştur. Egemen Dönertaş örneğinde olduğu gibi genç zanaatkarlarla kurulan tersine mentorluk etkileşimleri, kuşaklararası bilgi aktarımının tek yönlü olmadığını kanıtlayarak sanat eğitiminde “yaparak öğrenme” paradigmasının önemini güçlendirmiştir. Sanat eğitimindeki, öğrenme süreçlerinin karşılıklı ve dinamik doğasını vurgulamaktadır.

Çeşmibülbül tekniğine ilişkin mitolojik anlatıların kökenlerini aydınlatmak için yapılan literatür taraması ve uzman görüşmelerine rağmen iddiaları kesin olarak doğrulayacak bulgulara ulaşılamamıştır. Buna rağmen mitin kültürel hafızadaki ısrarlı varlığı, somut olmayan mirasın sürdürülebilirliği bağlamında kritik bir tartışma alanı açmıştır. Zanaatkar emeğinin değerini sembolize eden bu tür folklorik öğelerin, geleneksel sanatların pazarlanmasında nasıl araçsallaştırılabileceğine dair stratejik ipuçları barındırdığı gözlemlenmiştir.

Çağdaş malzeme ve teknolojilerin geleneksel tekniklerle bütünleşme potansiyeli ise özellikle dikkat çekicidir. Epoksi reçine ve dijital tasarım gibi yenilikçi yaklaşımların uygulandığı bu süreç, zanaatın gelecekteki evrimi için önemli bir yol haritası çizerken, kültürel mirasın korunmasında “orijinallik” ve “adaptasyon” arasındaki gerilimi yeniden düşünmeye davet etmektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, akademik programların pratik uygulamalarla buluştuğu disiplinlerarası iş birliklerinin kültürel mirasın korunmasındaki kilit rolünü ortaya koyan değerli bir örnek sunmaktadır.

Eskişehir'in Odunpazarı bölgesinde, tarihi dokuyla bütünleşik atölyeler hem kültürel sürekliliği sağlamakta hem de yerel ekonomiye canlılık kazandırmaktadır. Bu mekânların zanaat üretimine ev sahipliği yapması ve turistik cazibe merkezlerine dönüşmesi, kültürel mirasın ekonomik değere dönüştürülmesi açısından da önemli bir model oluşturmaktadır.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

This study explores the reinterpretation of the traditional Çeşmibülbül technique within the context of contemporary art practices, highlighting its significance in Turkish glass art. The primary objective is to investigate the integration of this technique into modern artistic expressions while emphasizing its cultural heritage and sustainability. The research aims to contribute to the existing body of knowledge by examining the intersection of traditional craftsmanship and contemporary artistic methodologies.

Method

The research employs an a/r/tographic methodology, which integrates artistic practice, research, and teaching. Data collection involved qualitative methods, including interviews and practical applications conducted during the "Visual Applications" course within the art and design competency program. The study focuses on the experiences of a young glass artist and the collaborative processes involved in applying traditional techniques, ensuring the reliability and validity of the findings through reflective practices and iterative design processes.

Findings and Results

The study reveals that the Çeşmibülbül technique not only serves as a decorative method but also embodies rich cultural narratives that enhance its artistic value. Key findings include the successful application of contemporary materials, such as epoxy resin, in conjunction with traditional techniques, demonstrating the potential for innovation within the craft. The analysis of intergenerational knowledge transfer highlights the importance of mentorship dynamics, particularly the role of young artists like Egemen Dönertaş in bridging traditional and contemporary practices.

Discussion and Conclusions

The findings underscore the significance of preserving cultural heritage through the reinterpretation of traditional techniques in contemporary art. The study discusses the implications of these results in relation to existing theories on cultural sustainability and artistic practice. Limitations include the challenges of documenting folklore and its impact on artistic production. Future research should explore broader applications of a/r/tography in various artistic disciplines. The conclusions emphasize the necessity of fostering collaborations between educational institutions and local artisans to sustain cultural heritage and encourage the development of young talents in the arts.

KAYNAKÇA

- Ağatekin, M. (2014). Çeşm-i Yorumlar. (Tam Metin Bildiri). (S. Hasdemir, Dü.) *Bir Kültür Simgesi Olarak Çeşmibülbül'ü Geleceğe Taşımak*, s.74-85. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Anadolu Üniversitesi. (t.y.). Program Profili: <https://www.anadolu.edu.tr/akademik/fakulteler/200/cambolumu/program-profilu> adresinden alındı.
- Aykut, A. & Kozlu, D. (2021). *Artoğrafi: Sanat Temelli Araştırmalar İçin Yöntem*. (Tam Metin Bildiri) Uluslararası Anadolu Sanat Sempozyumu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bickel, B. (2006). Review of the book *A/r/tography: Rendering Self through Arts-Based Living Inquiry*, by R. L. Irwin & A. de Cosson. *Studies in Art Education*, 48(1), s.118-122.

- Birinci Yazar Arşivi. (2025). Araştırmacının kişisel arşivindeki görsellerin bir araya getirilmesi. *Kişisel Arşiv*. Eskişehir.
- Castro, L., & Toro, M. A. (2010). Cultural Transmission and Evolution. In *Encyclopedia of Life Sciences*. Wiley.
- Coşkun, R. (2021). Kentsel kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi: Eskişehir Odunpazarı örneği. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (4. Baskı b.). (M. Bütün & B. S. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2023). Çağdaş Cam Sanatları Müzesi: https://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=58 adresinden alındı
- Flood, G. (1996). *An Introduction to Hinduism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Golparian, S. (2012). *Displaced Displacement: An A/R/Tographic Performance of Experiences of Being Unhomed*. Vancouver: University of British Columbia, Kanada.
- Güçbilmez, B. (2011). *Doyçland: Dünyanın Rengi*. (E. İpekli, Hazırlayan) Tiyatro Anadolu, Eskişehir, TR.
- Gümüşsoy, E. (2013). 1830-1914 Arası Eskişehir Lületaş Madeni ile İlgili Bazı Tespitler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, s. 169-193. doi:10.17494/OGUSBD.13573
- Irwin, R. L. (2004). A/R/Tography: A Metonymic Metissage. R. L. Irwin, & A. Cosson (Dü.) içinde, *A/R/Tography: Rendering Self Through Arts-Based Living Inquiry* (s. 27-38). Vancouver: Pacific Educational Press, Vancouver.
- Irwin, R. L. (2006). The Rhizomatic Relations of A/r/tography. *Studies in Art Education*, 48(1), s. 70-88.
- Irwin, R. L. (2013). Becoming A/r/tography. *Studies in Art Education*, 54(3), s. 198-215.
- Irwin, R. L., Barney, D. T., & Golparian, S. (2017). Görseli Yaratma. S. D. Bedir Erişti (Dü.) içinde, *Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek (2. Baskı)* (s. 191-317). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Irwin, R. L. et al. (2011). The City of Richgate: A/r/tographic Cartography as Public Pedagogy. *The International Journal of Art and Design*, s. 61-70.
- Kaynak, S. (2023). *Cam fırınlarının tarihsel gelişimi*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Küçükerman, Ö. (2021). *Sanayi devrimi'nin Beykoz'daki ünlü temsilcileri: Beykoz camcıları*. (F. Dalgacı, Dü.) Beykoz Belediyesi Kültür Yayınları.
- Odunpazarı Belediyesi. (t.y.). Gezi Rehberi - Eskişehir Odunpazarı Belediyesi: <https://www.odunpazari.bel.tr/> adresinden alındı.
- Odunpazarı Belediyesi. (2024). Odunpazarı Belediyesi, Cumhuriyet'in 101. Yılı'nı İki Festival İle Kutluyor! : [https://odunpazarari.bel.tr/guncel/haberler/genel-haberler/odunpazari-belediyesi-cumhuriyet-in-101-yilini-iki-festival-ile-kutluyor#:~:text=YILINI%20%C4%B0K%C4%B0%20FEST%20%C4%B0VAL%20%C4%B0LE%20KUTLUYOR!&text=Odunpazar%C4%B1%20Belediyesi%20Cumhuriyetimizin%20ilan%C4%B1n%C4%B1n%20101,hem%20de%20uluslararası%C4%B1%20sanatseverleri%20bulu%C5%9Ftura cak.](https://odunpazari.bel.tr/guncel/haberler/genel-haberler/odunpazari-belediyesi-cumhuriyet-in-101-yilini-iki-festival-ile-kutluyor#:~:text=YILINI%20%C4%B0K%C4%B0%20FEST%20%C4%B0VAL%20%C4%B0LE%20KUTLUYOR!&text=Odunpazar%C4%B1%20Belediyesi%20Cumhuriyetimizin%20ilan%C4%B1n%C4%B1n%20101,hem%20de%20uluslararası%C4%B1%20sanatseverleri%20bulu%C5%9Ftura cak.) adresinden alındı.
- Olçay, B. Y. (2021). Ancient glass vessels in Eskişehir Museum. *Anatolian Studies*, 51, s. 147-158.
- Oliveira, M., Santos, R., & Almeida, P. (2022). Folkloric narratives in traditional crafts: Cultural memory and artistic reinterpretation. *Journal of Cultural Heritage Studies*, 15(3), s. 245-260.
- Oliveira, R., Baracho, R., & Cantoni, L. (2022). UNESCO Dünya Mirası Alanları yöneticilerinin turizmde kültürel sürdürülebilirlik kavramları ve unsurları hakkındaki algıları. *Kültürel Miras Yönetimi ve Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi*. doi:10.1108/jchmsd-03-2021-0058
- Onur, B. A. (2007). *Osmanlı imparatorluğu cam sanatı ve çeşm-i bülbüller*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Özdemir, M., & Dudaş, N. (2011). Eskişehir İli'nde Lületaşı İşletmeciliği ve Üretilen Ürünler. *Art-E Sanat Dergisi*, 4(7).
- Renfrew, C., & Bahn, P. (2016). *Archaeology: Theories, Methods and Practice* (7. Baskı b.). Thames & Hudson.
- Risatti, H. (2007). *A Theory of Craft: Function and Aesthetic Expression*. University of North Carolina Press.
- Sinner, A., Leggo, C., Irwin, R. L., Gouzouasis, P., & Grauer, K. (2006). Arts-Based Educational Research Dissertations: Reviewing the Practices of New Scholars. *Canadian Journal of Education*, 29(4), s. 1223-1270.
- Springgay, S., Irwin, R. L., & Kind, S. W. (2005). A/r/tography as Living Inquiry through Art and Text. *Qualitative Inquiry*, 11(6), s. 897-912.
- Taştemür, E. (2018). Antik Cam Fırınları ve Anadolu Örnekleri. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi* (22), s. 203-229.
- Varal, Ö. (2024). *Ürün Tasarımında Hediyeelik Eşya Olarak Camın Yeri ve Eskişehir'e Yönelik Uygulama Örnekleri*. Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.